

УДК 331.5(292.451/.454):338.246.8

Бачинська М. В.,

maricka1104@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4589-308X,

Researcher ID: ABF-3332-2021,

к.е.н., науковий співробітник відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів, ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України", м. Львів

ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

***Анотація.** У статті обґрунтовано виклики для ринку праці Карпатського регіону, а саме: зростання безробіття, нестача кваліфікованих кадрів, зниження рівня життя, невизначеність щодо майбутнього, а також зміна структури економіки, які негативно впливають на розвиток регіону. Метою даної статті є дослідження викликів та напрямів розвитку ринку праці Карпатського регіону України в повоєнний період. У ході дослідження визначено й інші проблеми, з якими стикаються певні групи населення, такі як внутрішньо переміщені особи (ВПО мають труднощі у працевлаштуванні через відсутність документів, кваліфікації або знання мови), люди з інвалідністю (часткова дискримінація на ринку праці) і молодь (через менший досвід роботи, що призводить до неминучої конкуренції з більш досвідченими працівниками). Для подолання цих викликів та забезпечення динамічного та стійкого розвитку ринку праці в повоєнний період нами сформульовано конкретні заходи, які спрямовані на стимулювання економічного зростання (підтримка малого та середнього бізнесу, інвестування в інфраструктуру, підтримка інновацій), розвиток людського капіталу (підтримка освіти та професійної підготовки, підвищення рівня кваліфікації працівників), підтримку соціальної інклюзії (створення робочих місць для людей з інвалідністю, підтримка молоді та жінок) та створення сприятливого середовища для інвестувань (забезпечення політичної та економічної стабільності, зниження бюрократичних бар'єрів, заохочення інвестицій у пріоритетні галузі). Окрім загальних напрямів розвитку, для Карпатського регіону ми виокремили також специфічні, такі як: розвиток зеленої економіки, туризму, сільського господарства та ремесел. Подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення впливу війни на різні групи населення у межах ринку праці (молодь, жінки, люди з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи).*

Ключові слова: ринок праці, безробіття, Карпатський регіон, виклики, розвиток.

Bachynska M. V.,

maricka1104@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4589-308X,

Researcher ID: ABF-3332-2021,

Ph.D., Scientific Researcher of the Department of Problems of Social and Humanitarian Development of the Regions, State Institution "Institute of Regional Studies named after M.I. Dolishnyi of National Academy of Sciences of Ukraine", Lviv

CHALLENGES AND DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF THE LABOR MARKET OF THE CARPATHIAN REGION OF UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD

***Abstract.** The article substantiates the challenges for the labor market of the Carpathian region, namely the growth of unemployment, the lack of qualified personnel, the decline in the standards of living, uncertainty about the future, as well as the change in the structure of the economy, which negatively affect the development of the region. The purpose of this article is to study the challenges and trends in the development of the labor market of the Carpathian region of Ukraine in the post-war period. In the course of the study, other problems faced by certain groups of the population were identified, such as internally displaced persons (IDPs face difficulties in employment due to lack of documents, qualifications or knowledge of the language), people with disabilities (partial discrimination in the labor market) and young people (due to less work experience, which leads to inevitable competition with more experienced workers). In order to overcome these challenges and ensure the dynamic and sustainable development of the labor market in the post-war period, we formulated specific measures aimed at stimulating economic growth (supporting small and medium-sized businesses, investing in infrastructure, supporting innovation), developing human capital (supporting education and professional training, improving the qualification level of employees), supporting social inclusion (creating jobs for people with disabilities, supporting youth and women) and creating a favorable environment for investments (ensuring political and economic stability, reducing bureaucratic barriers, encouraging investments in priority industries). In addition to the general directions of development, we also identified specific directions for the*

Carpathian region, such as: the development of the green economy, tourism, agriculture and crafts. Further research will be aimed at studying the impact of the war on different population groups in the labor market (youth, women, people with disabilities, internally displaced persons).

Key words: labor market, unemployment, Carpathian region, challenges, development.

JEL Classification: J23; J60; O18; R23

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-78-10>

Постановка проблеми. Війна в Україні суттєво вплинула на ринок праці, зокрема і Карпатського регіону. З одного боку, війна призвела до масового переселення людей, що спричинило збільшення конкуренції за робочі місця. З іншого боку, війна також стимулювала розвиток нових галузей економіки, таких як оборонна промисловість та логістика, що створило нові можливості для працевлаштування. У цих складних умовах ринок праці змушений адаптуватися до нових реалій, ставати більш гнучким, оскільки тривалість війни непередбачувана. Поточна ситуація на ринку праці характеризується кризою, високим рівнем безробіття, необхідністю швидкої перекваліфікації працівників та наявністю соціально вразливих груп населення. У зв'язку з цим питання щодо дослідження викликів та напрямів розвитку ринку праці Карпатського регіону України в повоєнний період стає особливо актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням розвитку ринку праці України, включаючи зайнятість населення та безробіття, займається низка провідних вітчизняних науковців, зокрема О. Бочко [1, с. 23-34; 5, с. 180-186] характеризує ринок праці як економічний простір, де взаємодіють роботодавці та працівники, формуючи механізм, що забезпечує узгодження цін і умов праці між наймачами та найманими працівниками, регулюючи попит і пропозицію на робочу силу. Науковці Лихолат С., Рожко Н. та Мульська О. [2, с. 25-34] встановили, що ринок праці є складною інтегрованою системою, яка включає велику кількість економічних суб'єктів, таких як посередники та іммігранти. Крім того, ринок праці характеризується різноманітними соціально-економічними процесами, неодноточними детермінантами, великими обсягами інформації та постійно зростаючими зв'язками між учасниками ринку. Томчук О. [12] аналізувала зміни, що відбуваються на ринку праці України в умовах війни з врахуванням тенденцій його розвитку, а також ідентифікувала виклики, що впливають на кадрове забезпечення економіки. Васильців Т., Левицька О. та Рудковський О. займалися дослідженням диспропорцій на ринку праці областей Карпатського регіону України [6]. У своїй роботі вони ідентифікували три типи трансформацій ринку праці та сфери зайнятості, а також проаналізували рівні загального та економічного навантаження на населення цих областей, спричинені вимушеною міграцією.

Проте зараз в Україні не вистачає достатньої кількості наукових розробок, що стосуються ринку

праці в повоєнний період саме Карпатського регіону. Це зумовлено нестачею достовірних статистичних даних, зниженням фінансування досліджень та ускладненням проведення соціологічних опитувань через нестабільну ситуацію в країні.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження викликів та напрямів розвитку ринку праці Карпатського регіону України в повоєнний період.

Виклад основного матеріалу дослідження. Надзвичайні обставини, що виникли в Україні внаслідок повномасштабної військової агресії Росії, спричинили радикальні зміни у всіх аспектах суспільного життя та роботі державних та недержавних установ у країні. Завдяки суттєвій підтримці міжнародного співтовариства економічна система України протистояла сильним ударам та зуміла пристосуватися до нових умов.

Ринок праці Карпатського регіону України стикається з низкою серйозних викликів внаслідок війни та поточних економічних потрясінь. До основних проблем належать:

1. Збільшення конкуренції за робочі місця. Масове переселення людей із інших регіонів України до Карпатського регіону призвело до зростання безробіття, чималого посилення конкуренції за робочі місця, особливо для низькокваліфікованих працівників, що, у свою чергу, спричиняє зниження заробітної плати та погіршення умов праці. Відбулося значне скорочення кількості вакансій майже в усіх сферах.

Слід відзначити, що згідно з даними [11] зростає кількість офіційно зареєстрованих безробітних в Україні: у 2022 році – 186,5 тис. осіб, у 2023 році – 96,1 тис. осіб і станом на квітень 2024 року їх нараховується 121,2 тис. осіб. Проте ми розуміємо, що реальний рівень безробіття в країні набагато вищий. Слід відзначити різницю у цьому рівні в різних частинах Карпатського регіону. Наприклад, Львівська область має найвищий показник (2,9 тисяч осіб) порівняно з Чернівецькою (1,3 тисяч осіб), Закарпатською (1,3 тисяч осіб) та Івано-Франківською (2,6 тисяч осіб). Також у Львівській області спостерігається найбільша кількість вакансій – близько 8,5 тисяч осіб, тоді як решта областей у регіоні мають приблизно однакові показники [4].

У свою чергу, НБУ прогнозує, що рівень безробіття в Україні за підсумками 2024-го зменшиться не до 16,2%, а до 14,2%, а у 2025-2026 роках – до 10-12% [10]. Цьому сприятиме швидке зростання попиту на працівників в умовах обмеженої пропозиції. Водночас слід відзначити, що рівень

безробіття залишався на високому рівні до моменту повномасштабного вторгнення РФ через зміни в економічній структурі, зовнішню та внутрішню міграцію, нерівномірне відновлення за регіонами та галузями, а також збільшення невідповідності між потребами роботодавців і навичками працівників.

2. Нестача кваліфікованих кадрів є однією з найсерйозніших проблем, з якими стикається ринок праці Карпатського регіону України. Ця проблема має низку причин, зокрема: від'їзд фахівців за кордон, що спричинило дефіцит спеціалістів у деяких галузях економіки, таких як ІТ, медицина та інженерія; недостатній розвиток системи освіти та професійної підготовки, як наслідок – багато людей не мають навичок, необхідних для роботи в деяких галузях, а також низький рівень заробітної плати, адже цей рівень в Україні порівняно невеликий, що робить його неконкурентоспроможним із іншими країнами.

За даними Держстату [7], середня зарплата у третьому кварталі 2023 року становила майже 18 тис. грн, 2022 року – 14,6 тис. грн. Водночас Кабмін розраховує на зростання зарплат у наступні три роки приблизно на третину за одночасного зменшення рівня безробіття та зниження інфляції [9]. Щодо Карпатського регіону, то найвища середня заробітна плата у Львівській області (20 тис. грн), слідом крокують Закарпатська (1805 тис. грн), Чернівецька (18 тис. грн) та Івано-Франківська (17,2 тис. грн) області [8]. Такі заробітки є надзвичайно низькими у порівнянні з сусідніми країнами,

до прикладу в Польщі середня зарплата становить 7124 PLN (71240 тис. грн).

3. Зниження рівня життя та невизначеність щодо майбутнього призводить до значного падіння цього рівня в Україні, що робить людей більш схильними до прийняття будь-якої роботи, навіть якщо вона не відповідає їхнім кваліфікаціям та очікуванням. Як результат – погіршення якості робочої сили та зменшення продуктивності праці.

4. Зміна структури економіки Карпатського регіону, тому деякі галузі, такі як туризм та легка промисловість, можуть занепасти. Натомість почали розвиватися інші, такі як оборонна промисловість та логістика. Дані структурні зміни призводять до того, що значна кількість працівників втратила роботу та змушена була перекваліфікуватися.

Окрім цих загальних викликів, існують також специфічні проблеми, з якими стикаються певні групи населення, такі як внутрішньо переміщені особи (ВПО мають труднощі у працевлаштуванні через відсутність документів, кваліфікації або знання мови), люди з інвалідністю (часткова дискримінація на ринку праці) і молодь (через менший досвід роботи, що призводить до неминучої конкуренції з більш досвідченими працівниками).

Дослідивши виклики ринку праці Карпатського регіону, вважаємо, що для забезпечення динамічного та стійкого розвитку цього ринку в повоєнний період, необхідно вжити заходів (рис. 1), спрямованих на:

Рис. 1. Напрями розвитку ринку праці Карпатського регіону у повоєнний період

I. Стимулювання економічного зростання:

✓ Підтримка малого та середнього бізнесу, який є важливим джерелом робочих місць в економіці України, шляхом запровадження податкових пільг, кредитування, спрощення бюрократичних процедур та надання консультаційної підтримки. Важливою є реалізація проєктів смарт-спеціалізації, що дасть можливість ефективно розвивати галузі регіону, створювати сприятливе середовище для інновацій, збільшувати кількість робочих місць та покращувати якість життя громади [3, с. 114-115].

✓ Інвестування в інфраструктуру, включаючи транспортну, енергетичну та комунікаційну.

✓ Підтримка інновацій та впровадження нових технологій – дозволить підвищити конкурентоспроможність економіки регіону та створити нові галузі та робочі місця.

II. Розвиток людського капіталу:

✓ Підтримка освіти та професійної підготовки, адже важливо інвестувати в такі напрями, щоб здобути навички та знання, необхідні для роботи в нових галузях економіки. Це може включати модернізацію навчальних програм, розширення доступу до якісної освіти та підтримку програм перекваліфікації для людей, які втратили роботу через зміни в структурі економіки.

✓ Підвищення рівня кваліфікації працівників. Державі потрібно стимулювати таке підвищення шляхом надання фінансової підтримки для участі в навчальних програмах, а також шляхом заохочення роботодавців до інвестування в розвиток свого персоналу.

III. Підтримка соціальної інклюзії:

✓ Створення робочих місць для людей з інвалідністю. Важливо забезпечувати умови для працевлаштування таким особам, надаючи доступ до освіти, професійної підготовки та робочих місць, які відповідають їхнім можливостям.

✓ Підтримка молоді. Молоді люди стикаються з особливими труднощами на ринку праці. Держава здатна їм допомогти шляхом надання програм стажування, сприяння в пошуку роботи та зміцнення підприємницьких ініціатив.

✓ Підтримка жінок. Жінки часто стикаються з гендерною дискримінацією на ринку праці. Держава здатна їм сприяти шляхом забезпечення рівних можливостей працевлаштування та стимулювання гнучких форм роботи.

IV. Створення сприятливого середовища для інвестувань:

✓ Забезпечення політичної та економічної стабільності. Для залучення інвестицій в економіку необхідно створити сприятливий інвестиційний клімат, який ґрунтується на такій стабільності, верховенстві права та захисті прав інвесторів.

✓ Зниження бюрократичних бар'єрів. Важливо спростити бюрократичні процедури та зменшити адміністративний тиск на бізнес, щоб зробити інвестування більш привабливими, в тому числі і для зовнішніх інвесторів.

✓ Заохочення інвестицій у пріоритетні галузі економіки. Такими галузями для держави є енергетика, туризм, інформаційні технології та переробна

промисловість. Заохочення повинно здійснюватися шляхом надання податкових пільг, субсидій та інших стимулів.

Окрім загальних напрямів розвитку ринку праці, описаних вище, нами виокремлено специфічні напрями, які можуть бути актуальними для Карпатського регіону:

➤ Розвиток зеленої економіки, що дозволяє створити нові робочі місця в таких галузях, як енергоефективність, відновлювана енергетика, екологічний транспорт, сільське господарство та туризм.

➤ Розвиток туризму, адже він є важливою галуззю економіки Карпатського регіону. З такою метою необхідно: інвестувати в транспортну, енергетичну та комунікаційну інфраструктуру з метою покращання умов для туризму; підвищувати якість туристичних послуг, зокрема розширювати асортимент послуг, підвищувати кваліфікації персоналу та забезпечувати високий рівень сервісу й зберігати культурну спадщину та популяризувати її.

➤ Розвиток сільського господарства, зокрема впровадження нових технологій та методів його ведення, що дозволить: підвищити продуктивність та конкурентоспроможність сільгоспвиробників; підтримати крафтові фермерські господарства; забезпечити розвиток переробної промисловості для переробки сільськогосподарської продукції та створення нових робочих місць.

➤ Розвиток ремесел як важливої частини культурної спадщини Карпатського регіону.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Війна в Україні спричинила значні виклики для ринку праці Карпатського регіону. Зростання безробіття, нестача кваліфікованих кадрів, зниження рівня життя та невизначеність щодо майбутнього, а також зміна структури економіки негативно впливають на покращення стану регіону.

Для подолання цих викликів та забезпечення динаміки та стійкості ринку праці в повоєнний період необхідно вжити заходів, спрямованих на стимулювання економічного зростання, розвиток людського капіталу, підтримку соціальної інклюзії та створення сприятливого середовища для інвестувань.

Окрім загальних напрямів розвитку, для Карпатського регіону нами виокремлено також специфічні, такі як: розвиток зеленої економіки, туризму, сільського господарства та ремесел.

Перспективами подальших наукових досліджень стане вивчення впливу війни на різні групи населення на ринку праці (молодь, жінки, люди з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи).

ЛІТЕРАТУРА

1. Bochko O., Bachynska M., Grynkevych S., Ryndzak O. Determinants influencing socially vulnerable population of Ukraine during the russo-ukrainian war. *Studia Regionalne i Lokalne*. 2023. Nr. 2 (92). S. 23-34.

2. Lykholat S., Rozko N., Mulska O. Labour market of Ukraine in the conditions of intensification of migration population processes. *Scientific journal "Economics, Entrepreneurship, Management"*. 2020. Vol. 7, No. 1. P. 25-34.

3. Агрес О., Синявська Л. Удосконалення системи публічно-приватної фінансової підтримки реалізації смарт-проектів агропромислового кластера. *Науковий журнал ЛНУП "Аграрна економіка"*. 2024. Т. 17. № 1. С. 113-120.

4. Державна служба зайнятості. URL: https://www.dcz.gov.ua/analytics/view_

5. Бочко О. Ю. Розвиток ринку праці Закарпатської області в умовах кризової ситуації. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 2. С. 180-186.

6. Васильців Т., Левицька О., Рудковський О. Структурні диспропорції і дисбаланси ринку праці областей Карпатського регіону України в умовах війни: тенденції, загрози, орієнтири політики стабілізації й використання можливостей. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-37_

7. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Дячкіна А. Ринок праці: яких спеціалістів шукають і де пропонують найбільші зарплати. *Економічна правда*. 9 січня 2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/01/9/708528/>

9. Ільченко Л. До 2026 року середні зарплати українців зростуть на третину – прогноз Кабміну. *Економічна правда*. 20 грудня 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/12/20/707943/>

10. Летяк В. НБУ поліпшив прогноз зниження безробіття за підсумками 2024: у чому причина. *ФАКТИ*. 3 травня 2024. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/ekonomika/20240503-nbu-polipshyv-prognoz-znyzhennya-bezrobittya-za-pidsumkamy-2024-u-chomu-prychyna/>

11. Кількість зареєстрованих безробітних. *Мінфін*. Останнє оновлення: 20.07.2024. <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/register/2024/>

12. Томчук О. Аналіз трендів розвитку ринку праці в Україні: ключові зміни та виклики воєнного часу. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 2. С. 110-119. https://doi.org/10.31649/ins.2023.2.110.119_

REFERENCES

1. Bochko O., Vachynska M., Grynkevych S. And Ryndzak O. (2023), Determinants influencing socially vulnerable population of Ukraine during the russo-ukrainian war, *Studia Regionalne i Lokalne*, Nr. 2 (92), s. 23-34.

2. Lykholat S., Rozko N. And Mulska O. (2020), Labour market of Ukraine in the conditions of intensification of migration population processes,

Scientific journal "Economics, Entrepreneurship, Management", Vol. 7, No. 1, p. 25-34.

3. Ahres O. And Syniavs'ka L. (2024), Udoskonalennia systemy publichno-pryvatnoi finansovoi pidtrymky realizatsii smart-proiektiv ahropromyslovoho klastera, *Naukovyj zhurnal LNUP "Ahrarna ekonomika"*, Т. 17. № 1., s. 113-120.

4. Derzhavna sluzhba zajniatosti, available at: https://www.dcz.gov.ua/analytics/view_

5. Bochko, O. Yu. (2010), Rozvytok rynku pratsi Zakarpats'koi oblasti v umovakh kryzovoi sytuatsii, *Aktual'ni problemy ekonomiky*, № 2, s. 180-186.

6. Vasylytsiv T., Levyts'ka O. And Rudkovs'kyj O. (2022), Strukturni dysproporsii i dysbalansy rynku pratsi oblastej Karpats'koho rehionu Ukrainy v umovakh viiny: tendentsii, zahrozy, oriientyry polityky stabilizatsii j vykorystannia mozhlyvostej, *Ekonomika ta suspil'stvo*, № 37, available at: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-37_

7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Diachkina A. Rynok pratsi: iakykh spetsialistiv shukaiut' i de proponuiut' najbil'shi zarplaty, *Ekonomichna pravda*, 9 sichnia 2024, available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/01/9/708528/>

9. Il'chenko L. Do 2026 roku seredni zarplaty ukraintsiv zrostut' na tretynu – prognoz Kabminu, *Ekonomichna pravda*, 20 hrudnia 2023, available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/12/20/707943/>

10. Letiak V. NBU polipshyv prognoz znyzhennia bezrobittia za pidsumkamy 2024: u chomu prychyna, *ФАКТУ*, 3 travnia 2024, available at: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/ekonomika/20240503-nbu-polipshyv-prognoz-znyzhennya-bezrobittya-za-pidsumkamy-2024-u-chomu-prychyna/>

11. Kil'kist' zareiestrovanykh bezrobitynykh. *Minfin*. Ostannie onovlennia: 20.07.2024. <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/register/2024/>

12. Tomchuk O. (2023), Analiz trendiv rozvytku rynku pratsi v Ukraini: kliuchovi zminy ta vyklyky voiennoho chasu, *Innovation and Sustainability*, № 2, s. 110-119. https://doi.org/10.31649/ins.2023.2.110.119_

Стаття підготовлена в межах тематики: "Трансформація ринку праці Карпатського регіону України у перспективі повоєнного відновлення", номер ДР 0124U000984, строки виконання: січень 2024 – червень 2026.

Стаття надійшла до редакції 21 травня 2024 року